

УДК 658.155

Мельничук Г.С.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства
Університету Державної фіскальної служби України***Нестерук А.А.***студентка
Університету Державної фіскальної служби України***ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ
ФОРМУВАННЯМ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА****THE THEORETICAL BASIS OF DEVELOPMENT
MANAGEMENT MECHANISM FORMATION OF ENTERPRISE PROFITS****АНОТАЦІЯ**

У статті досліджено теоретичні основи побудови механізму управління формуванням прибутку підприємства. Обґрунтовано, що незважаючи на те що управління формуванням прибутку підприємства інтегроване в загальну систему управління прибутком, воно є окремим об'єктом управління, який має свої специфічні особливості. Визначено організаційно-функціональну структуру внутрішнього механізму управління формуванням прибутку підприємства та розкрито зміст складових елементів даного механізму. Для забезпечення ефективного практичного впровадження внутрішнього механізму управління формуванням прибутку підприємства запропоновано сформуванню на підприємстві центри відповідальності – центри доходів та центри витрат.

Ключові слова: прибуток підприємства, механізм, механізм управління прибутком, формування прибутку підприємства, максимізація прибутку підприємства, механізм управління формуванням прибутку підприємства.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы теоретические основы построения механизма управления формированием прибыли предприятия. Обосновано, что несмотря на то что управление формированием прибыли предприятия интегрировано в общую систему управления прибылью, оно является отдельным объектом управления, который имеет свои специфические особенности. Определена организационно-функциональная структура внутреннего механизма управления формированием прибыли предприятия и раскрыто содержание составных элементов данного механизма. Для обеспечения эффективного практического внедрения внутреннего механизма управления формированием прибыли предприятия предложено сформировать на предприятии центры ответственности – центры доходов и центры расходов.

Ключевые слова: прибыль предприятия, механизм, механизм управления прибылью, формирование прибыли предприятия, максимизация прибыли предприятия, механизм управления формированием прибыли предприятия.

ANNOTATION

In the article researches the theoretical bases of management mechanism of formation of enterprise profits. Proved that despite the fact that the management company profits forming integrated into the overall system of profit is a separate object management, which has its own specific characteristics. Therefore, the development of a separate management mechanism formation of company profits will help to strengthen the thrust and focus the action of the mechanism to better address issues of maximizing company profits in a highly competitive market. Defined organizational and functional structure of the internal management mechanism formation of company profits and the content of the constituent elements of the mechanism. In order to ensure effective practical implementation of the internal control mechanism formation of company

profits prompted the company to form centers of responsibility – revenues centers and cost centers.

Keywords: revenue of enterprise; mechanism; management mechanism of revenue; formation of enterprise profit; maximizing company profits; of management mechanism of formation of enterprise profits.

Постановка проблеми. Одержання прибутку є обов'язковою умовою забезпечення самофінансування та зміцнення конкурентоспроможності підприємства на ринку. Велика роль прибутку в розвитку підприємства, у задоволенні інтересів його власників визначають необхідність ефективного та безперервного управління ним як на стадії формування, так і розподілу та використання.

Останніми роками в Україні спостерігається низка негативних тенденцій, що ускладнюють процес управління прибутком підприємства, серед яких науковці акцентують увагу на зменшенні обсягу одержаного прибутку підприємствами всіх видів економічної діяльності; зниженні рівня рентабельності підприємств; уповільненні приросту валової доданої вартості й обсягу реалізованої продукції та основних засобів підприємств [9, с. 32].

Ураховуючи окреслені негативні тенденції та тенденції до посилення глобалізаційних процесів, загострення конкуренції на внутрішніх і зовнішніх ринках, забезпечення прибуткової діяльності підприємства вимагає вдосконалення механізму управління прибутком, зокрема в частині більш детальної систематизації та врахування зовнішніх факторів впливу на величину прибутку підприємства, насамперед на стадії його формування, а також розробки та впровадження більш дієвих методів та інструментів управління, що відповідають сучасним економічним умовам діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розробки механізму управління прибутком підприємства на етапах його формування, розподілу та використання досліджували багато вітчизняних та зарубіжних науковців: А.С. Андріяш, І.О. Бланк, В.І. Блонська, Л.І. Донець, А.Ю. Могилова, О.М. Чорна,

О.О. Мацнева, О.Ю. Мірошніченко, М.В. Кармінська-Белоброва, Р.В. Скалюк, Є.Ю. Ткаченко, Ю.В. Корконос, Т.В. Зінченга, С. Ногіна та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне вагому науковому доробку з даної проблематики, зауважимо, що забезпечення формування підприємством оптимального прибутку в умовах кризових явищ в економіці вимагає виокремлення та більш детального обґрунтування теоретичних основ побудови саме механізму управління формуванням прибутку підприємства, що зумовлює актуальність, наукову та практичну значимість даного дослідження.

Мета статті полягає в розкритті економічної сутності механізму управління формуванням прибутку підприємства та визначенні його структури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прибуток підприємства як вираження кінцевих фінансових результатів його господарської діяльності є об'єктом управління. В економічній літературі на належному рівні розкрито сутність управління прибутком підприємства, а також стратегічного управління прибутком підприємства. Зокрема, М.В. Кармінська-Белоброва розглядає «управління прибутком як процес розробки та прийняття управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу та використання на підприємстві. Управління прибутком являє собою цілеспрямований, систематичний процес підготовки, оцінки, відбору та реалізації альтернативних управлінських рішень з усіх питань його формування, розподілу та використання на конкретному підприємстві [3, с. 3]. На думку С. Ногіної, «управління прибутком являє собою процес вироблення і прийняття управлінських рішень по всіх основних аспектах його формування, розподілу, використання і планування на підприємстві» [5].

Р.В. Скалюк трактує стратегічне управління прибутком підприємства як «комплексний процес розробки та реалізації обґрунтованих управлінських рішень у розрізі процесів формування, розподілу, використання прибутку, спрямованих на забезпечення стійкого підвищення прибутковості, ринкової вартості та досягнення довгострокового економічного розвитку підприємства, що сприяє успішній реалізації його головної мети» [7, с. 112].

А.С. Андріяш та А.Ю. Могилова акцентують увагу на характерних особливостях процесу управління прибутком підприємств в умовах ринкових відносин, а саме:

- вдосконалення планування розподілу фінансових ресурсів підприємств;
- підвищення вимог до організації управління матеріальними ресурсами підприємств;
- посилення ролі функції регулювання у формуванні кредитної політики підприємств;
- проведення ефективного контролю фінансових результатів підприємств тощо [1, с. 69].

Науковці зазначають, що побудова системи управління прибутком вимагає формування систематизованого переліку макрооб'єктів управління, які поділяються на два основні види:

- управління формуванням прибутку;
- управління розподілом і використанням прибутку [1, с. 69].

Поділяємо позицію науковців із приводу того, що управління формуванням прибутку підприємства, будучи інтегрованим у загальну систему управління прибутком, є окремим об'єктом управління. Більше того, даний об'єкт управління має свої специфічні особливості, що пов'язані зі значним впливом факторів зовнішнього середовища на ймовірну величину одержуваного підприємством прибутку, а тому належне управління ним потребує формування окремого механізму. Вважаємо, що розробка механізму управління формуванням прибутку

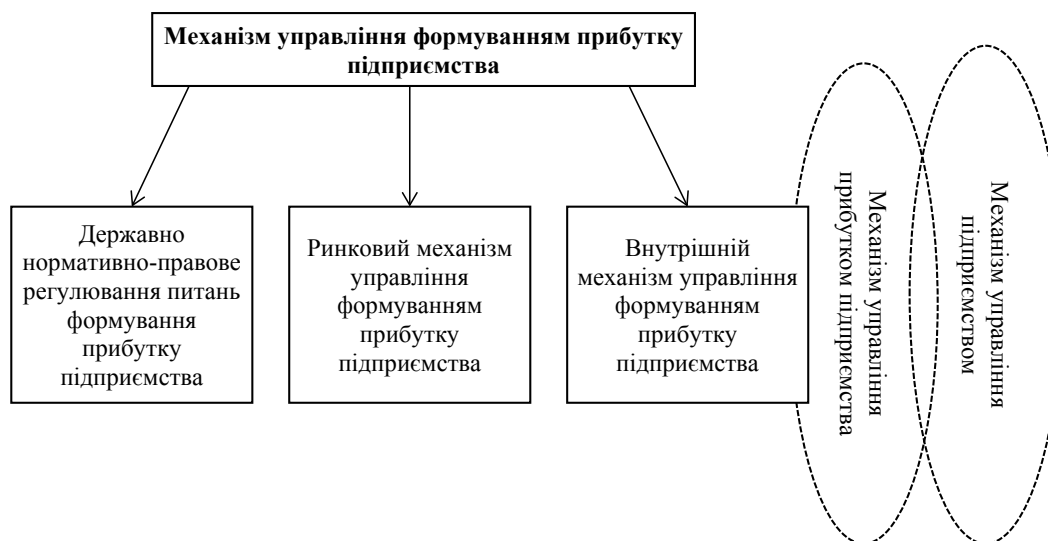

Рис. 1. Складники механізму управління формуванням прибутку підприємства в широкому значенні

підприємства дасть змогу посилити цільову спрямованість та сфокусувати дію зазначеного механізму на більш ефективному вирішенні питань максимізації прибутку підприємства в умовах жорсткої конкуренції на ринку.

У широкому значенні механізм управління формуванням прибутку підприємства включає в себе три взаємопов'язані складові елементи, а саме (рис. 1):

1. Державне нормативно-правове регулювання питань формування прибутку підприємства. Передбачає прийняття законів та інших нормативних актів, що регулюють формування прибутку підприємства в різних формах, основними з яких є такі: податкове регулювання, регулювання механізму амортизації основних засобів і нематеріальних активів, регулювання мінімальних розмірів заробітної плати та ін.

2. Ринковий механізм регулювання формування прибутку підприємства. Останній полягає в тому, що попит і пропозиція на товарному і фінансовому ринках формують рівень цін на продукцію, вартість залучення кредитів, прибутковість окремих цінних паперів, середню норму прибутковості капіталу.

3. Внутрішній механізм управління формування прибутку підприємства. Даний механізм формується в рамках самого підприємства, відповідно регламентуючи ті чи інші оперативні управлінські рішення з питань формування прибутку й є невід'ємною складовою частиною механізму управління прибутком та підприємством у цілому.

Розглянемо більш детально саме внутрішній механізм управління формуванням прибутку підприємства. Вважаємо, що даний механізм є практичною моделлю реалізації політики підприємства у сфері формування прибутку. Виходячи із сутності категорії «механізм», за організаційно-функціональною структурою механізм управління формуванням прибутку підприємства слід розглядати як сукупність взаємопов'язаних цілей, завдань, на вирішення яких спрямована його дія, принципів, об'єктів, суб'єктів, методів та інструментів, оціночних показників як складової частини інформаційного забезпечення механізму та функціональних елементів. Дослідимо більш детально зазначені складові елементи даного механізму (рис. 2).

Головною метою розробки механізму управління формуванням прибутку підприємства є максимізація величини одержуваного прибутку відповідно до наявного економічного потенціалу й умов ринкової кон'юнктури за припустимого рівня господарських ризиків у короткостроковому та довгостроковому періодах.

Для забезпечення чіткості виконання заходів із досягнення окресленої головної мети розробки механізму можуть бути сформульовані підпорядковані їй більш детальні цілі по окремих напрямках діяльності підприємства або ж структурних підрозділів. У цьому контексті поділяємо позицію науковців із приводу того, що визначення цілей має здійснюватися з урахуванням стратегічних пріоритетів роз-

Рис. 2. Організаційно-функціональна структура механізму управління формуванням прибутку підприємства

витку господарської діяльності підприємства [8, с. 273].

Досягнення зазначеної головної мети передбачає вирішення комплексу завдань, серед яких:

1) забезпечення зростання обсягів діяльності підприємства;

2) виявлення резервів нарощування прибутку за рахунок видів діяльності та (або) за рахунок оптимізації витрат;

3) підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази, оптимізація складу та структури обігових коштів;

4) підвищення продуктивності праці персоналу підприємства [9, с. 34];

5) дотримання прийнятого співвідношення між величиною прибутку та рівнем ризиків;

6) досягнення високого рівня якості прибутку за процесами його формування [7, с. 133];

7) досягнення збільшення величини прибутку підприємства за рахунок зростання якості та конкурентоспроможності товарів на ринку тощо.

Таким чином, в узагальненому вигляді рішення завдань управління формуванням прибутку підприємства зводиться до збільшення прибутку за рахунок зростання обсягів та (або) розширення напрямів діяльності, або ж за рахунок зниження витрат.

Механізм управління формуванням прибутку, як і система управління прибутком загалом, базується на певних принципах. Усю сукупність останніх науковці розподіляють на загальні і специфічні. До загальних принципів управління прибутком належать такі, як: принцип наукової обґрунтованості; комплексного підходу; відповідності стратегічним і тактичним цілям і завданням підприємства; оптимальності та ефективності; безперервності; гнучкості та адаптивності. До складу специфічних принципів включають: принципи інтегрованості із загальною системою фінансового управління підприємством; динамізму; орієнтованості на стратегічні цілі; багатоваріантності прийняття рішень; інформованості [1, с. 69].

Вважаємо, що стосовно механізму управління формуванням прибутку підприємства найбільш вагомими є п'ять основних принципів, що лежать в основі управління прибутком, виділені І.О. Бланком. Це принципи:

– інтегрованості із загальною системою управління підприємством;

– комплексного характеру прийняття управлінських рішень;

– високого динамізму управління;

– варіативності підходів до розробки окремих управлінських рішень;

– орієнтованості на стратегічні цілі розвитку підприємства [1, с. 48–50].

Управління формуванням прибутку підприємства передбачає здійснення заходів, сукупність яких можна розподілити в межах виділених нами в організаційно-функціональній

структурі механізму функціональних елементів, а саме таких:

1) аналіз і моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства та фінансових результатів його діяльності;

2) планування і прогнозування заходів з управління формування прибутку підприємства виходячи зі стратегії його діяльності та визначення ймовірних наслідків від їх здійснення;

3) підготовка аналітичної інформації, на якій ґрунтується прийняття рішення щодо управління формуванням прибутку підприємства;

4) прийняття рішення;

5) впровадження та реалізація заходів є вираженням самого процесу управління формуванням прибутком, що здійснюється з використанням системи методів та інструментів;

6) оцінка та контроль – на основі спостереження за реалізацією заходів проводиться оцінка їх результативності та приймаються рішення про необхідність їх корегування.

Важливим елементом, на якому ґрунтуються подальші функціональні елементи механізму, є аналіз та моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища, що включає в себе: аналіз наявних можливостей для здійснення підприємством господарської діяльності та отримання прибутку; аналіз ринкової кон'юнктури; аналіз складу і структури прибутку підприємства, одержуваного в попередніх періодах; аналіз тенденції зміни обсягу і структури прибутку та чинників, які спричинили зміни, та ін.

Сукупність зазначених функціональних елементів механізму може функціонувати лише за умови належного інформаційного забезпечення – наявності в достатній кількості достовірної інформації з надійних джерел, на підставі якої можна розрахувати оціночні показники.

Виділені нами функціональні елементи можна розглядати також як етапи формування та реалізації процесу управління формуванням прибутку підприємства. Дієвість та ефективність практичного впровадження окремих етапів та функціонування механізму в цілому залежить від організаційних структур підприємства, задіяних в даному процесі, тобто суб'єктів. Суб'єктами внутрішнього механізму управління формуванням прибутку підприємства є керівники організаційних структур управління (структурних підрозділів) підприємства.

Поділяємо погляди О.О. Плаксюк, що ефективне управління передбачає формування на підприємстві центрів відповідальності, що забезпечує персоніфікацію відповідальності за прийняття рішень. Кожен центр відповідальності використовує різні ресурси (матеріальні, фінансові, трудові), одержуючи на вході та виході результат у вигляді продукції, робіт або послуг, які використовують інші центри відповідальності або зовнішнє середовище підприємства. При цьому найбільш ефективним є центр

відповідальності, що досяг поставлених перед ним цілей, витративши мінімальну кількість ресурсів [6, с. 292].

Уважаємо, що залежно від сфери впливу керівника структурного підрозділу у складі механізму управління формуванням прибутку підприємства слід сформувати такі центри відповідальності, як:

- центри доходів – підрозділи, керівники яких контролюють доходи;
- центри витрат – підрозділи, керівники яких контролюють витрати.

При цьому центри доходів можуть бути сформовані в розрізі джерел отримання прибутку або ж у розрізі основних напрямів діяльності. Їх діяльність має бути зосереджена на заходах, пов'язаних із процесом реалізації товарів, процесом ціноутворення, вирішенням питань про розширення/звуження асортименту товару, що реалізується, тощо.

Виходячи із цього, механізм управління формуванням прибутку підприємства можна розподілити на взаємопов'язані підмеханізми: управління доходами та управління витратами підприємства.

Практична реалізація заходів з управління формуванням прибутку підприємства передбачає застосування спектру методів: аналізу (горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, порівняльний, аналіз ризиків, аналіз коефіцієнтів, інтегральний аналіз, факторний аналіз [5], CVP-аналіз); методів планування та прогнозування прибутку як у розрізі запропонованих центрів відповідальності, так і по окремих операціях та підприємству в цілому; методів ціноутворення; методів управління витратами підприємства; методи управління дебіторською заборгованістю тощо.

Інструментами управління формуванням прибутку підприємства є: плани, прогнози, інновації, ціна продукції, окремі види витрат, заробітна плата, реклама та ін.

Висновки. Таким чином, механізм управління формування прибутку підприємства має бути інтегрованим в загальну систему управління прибутком, оскільки прийняття управлінських рішень у будь-якій сфері діяльності підприємства прямо або опосередковано впливає на величину одержуваного прибутку. При цьому механізм управління формуванням прибутку підпри-

ємства є окремим об'єктом управління, якому притаманні специфічні особливості, пов'язані зі значним впливом факторів зовнішнього середовища на ймовірну величину одержуваного підприємством прибутку. Механізм управління формуванням прибутку підприємства складний і багатогранний. Запропонований у статті підхід до структуризації механізму управління формуванням прибутку підприємства дасть змогу комплексно підійти до вирішення проблем забезпечення максимізації прибутку підприємства в умовах кризових явищ в економіці. Подальші дослідження механізму управління формуванням прибутку підприємства будуть спрямовані на більш детальне розкриття методів та інструментів даного механізму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андріяш А.С. Особливості управління прибутком підприємства / А.С. Андріяш, А.Ю. Могилова // Молодий вчений. – 2014. – № 6(1). – С. 68–70.
2. Зінченга Т.В. Управління прибутком і рентабельністю підприємства в умовах ринкової економіки / Т.В. Зінченга // Вісті ДВ. – 2009. – № 7. – С. 57–62.
3. Кармінська-Белоброва М.В. Механізм управління прибутковістю підприємства / М.В. Кармінська-Белоброва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Nvbdfa_2013_1_16.pdf.
4. Мірошниченко О.Ю. Механізм управління прибутком вітчизняних підприємств / О.Ю. Мірошниченко, Ю.В. Корконос // Бізнес Інформ. – 2014. – № 5. – С. 280–285.
5. Ногіна С. Шляхи вдосконалення формування і розподілу прибутку / С. Ногіна // Економічний аналіз. – 2011. – № 8. – С. 283–286.
6. Плаксюк О.О. Концепція стратегічного розвитку фінансово-господарської діяльності підприємств / О.О. Плаксюк // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2012. – № 2. – С. 291–294.
7. Скалюк Р.В. Управління прибутком підприємств: стратегічний підхід / Р.В. Скалюк // Фінанси, облік і аудит. – 2013. – № 2(22). – С. 109–118.
8. Ткаченко Є.Ю. Сучасні підходи до управління прибутком промислового підприємства / Є.Ю. Ткаченко. // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2011. – № 47. – С. 270–276.
9. Чорна О.М. Механізм управління прибутком підприємства в Україні / О.М. Чорна, О.О. Мацнєва // Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 1. – С. 30–35.